

PROF. DR. ALİ ÇELİK İLE BİR SÖYLEŞİ

An Interview with Prof. Dr. Ali ÇELİK

Emine ÇAKIR*

E. Ç: Sayın Hocam, yüksek lisans derslerimizin birinde Nâbî'nin “Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz /Biz neşâtın da gâmın da rûzigârın görmüşüz” beytinin kendi hayat hikâyenizi özetlediğini söylemişsiniz. Bunu biraz açabilir misiniz?

A. Ç: Sevgili Emine, bu beyti o gün hangi münasebetle kullandığımı hatırlamıyorum. Söyleyen Nâbî olsa da herkes bunu kendi hayatıyla özdeşleştirebilir. Ben de bu dünyanın birçok baharını, sonbaharını, kışını, yazını yaşamış biriyim. Benim hayatımda da, neşeli ve gamlı zamanlarım oldu. Çok şükür renkli olduğunu düşündüğüm bir hayatım var. Mesela meslek hayatıma bakalım. İlkokul, ortaokul, lise, enstitü, yüksekokul ve Almanya'da öğretmenlikler, otuz iki yıl üniversitede hocalık. 1966'da ilkokul öğretmenliği ile başlayan 2013'te profesörlükle biten kırk küsur yıllık bir serüven. Gördüğün gibi Türk eğitim sisteminin her basamağında çalışmışım. Çocukluğumda yaz tatillerinde gazoz, salatalık satmakla başlayan, elektrik müteahhitliği ile sona eren bir de ticaret hayatım var. Dikkat ettin mi bilmiyorum her ikisinde de tabandan tavana uzanan bir çizgi var. On dört yaşımdayken 60 darbesini ve daha sonra da diğer darbeleri gördüm, çilelerini çektim. Ölümle burun buruna geldiğim hastalıklar geçirdim, ameliyatlar oldum. Allah'a şükür mut-

lu bir evlilik yaptım. Rabbimin bana lutfettiği kızım Meryem, oğlum Çağrı ve eşleri ile torunlarım Beyza, Asya, Dilara, Hamza ve Osman bu dehrin baharı ve neşâtı olarak hayatıma anlam kazandırdılar.

Bütün bunlar ve hayatımı dolduran müspet yahut menfi daha birçok şey, sanırım bu beyti kullanma hakkını herkes gibi bana da veriyor.

E. Ç: Sayın Hocam, Türk edebiyatı ve halk bilimi alanında Erzurum ekolünden gelen biri olarak bu ekolün Türk halk bilimi araştırmaları bakımından önemi ve katkılarını değerlendirebilir misiniz? Ayrıca sizce Trabzon ekolu oluştu mu?

A. Ç: Bugün halk edebiyatı ve halk bilimi denildiğinde akla ilk gelen şehirlerden biri Erzurum, üniversitelerden biri de Atatürk Üniversitesi'dir. Bu üniversitenin kuruluş hikâyesi Atatürk'le başlar.

Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yasa yilını açış konuşmasında Doğu Anadolu'da büyük bir üniversite kurmanın gereğini ifade ederek, bu husustaki çalışmaları başlatma talimatı vermişti. Onun bu talimatı verişinden ancak on iki yıl sonra 1950'de Doğu Üniversitesi konusu yeniden gündeme gelebilmiş, 1954'te çıkarılan kanunla adının “Atatürk Üniversitesi” olması kararlaştırılmış ve 1957'de çıkarılan bir kanunla da resmen kurulmuştur.

* Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü Araştırma Görevlisi, eminecakir.thb@gmail.com

1957'de yapılan temel atma törenine rahmetli babam beni ve ağabeyimi de götürmüş, uzaktan da olsa Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'i görmüştük.

Halk bilimi ve halk edebiyatı derslerinin üniversitelerde okutulmasına, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitesi olan Ankara Üniversitesinin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde başlanır. 1938-1948 yılları arasında Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ve asistanları İlhan Başgöz, Mehmet Tuğrul tarafından folklor ve halk edebiyatı dersleri verilir ve bir arşiv kurulur. Bu ders 1948'de folklor kürsüsüne dönüşür ve aynı ders yılının sonunda da kapatılır. Bu kürsü, 1980'de Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek başkanlığında Halkbilim Kürsüsü adıyla yeniden kurulur.

Benim üniversiteye başladığım 1967'de halk bilimi dersinin okutulduğu tek üniversite Atatürk Üniversitesiydi. Bu üniversitede halk bilimi ve halk edebiyatı dersleri, 1958-1960 yıllara arasında Erzurum Atatürk Üniversitesinde rektör yardımcısı ve Edebiyat Fakültesinin kurucu dekanı, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün de kurucusu olan Mehmet Kaplan'la başlar. 1967'de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Dekanı bir dil profesörü olan merhum Selahattin Olcay, Türk Dili ve Edebiyatı bölüm başkanı doçent merhum Kaya Bilgel idi. Merhum Haluk İpekten, merhum Mehmet Akalın, merhum Muhan Bali ile muhterem Orhan Okay beyler doktor; merhume Bilge Seyidoğlu, merhum Turgut Günay, merhum Şerif Aktaş; muhterem Saim Sakaoğlu, Celal Tarakçı, Ahmet Bican Ercilasun, Umay Günay, Fikret Türkmen doktora çalışmaları devam eden asistan

hocalarımızdı. Bu kadronun büyük bir kısmı merhum Mehmet Kaplan'ın ya lisans veya lisansüstünden öğrencileriydi. Mehmet Kaplan aynı zamanda, bugün her biri kendi alanının duayeni olan hocalarımla, bitirme tez danışmanım merhum Muhan Bali'nin, (*Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, 1966*) Doktora tez danışmanım merhume Bilge Seyidoğlu'nun, (*Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar, 1972*), muhterem hocalarım Saim Sakaoğlu, (*Gümüşhane Masalları 1973*), Fikret Türkmen, (*Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, 1973*) ve Umay Günay'ın (*Elazığ Masalları, 1973*) doktora hocalarıydı.

O yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde halk edebiyatı kürsüsü olmadığı gibi müfredatında da halk edebiyatı diye bir ders yoktu. Çoğu halk edebiyatı okumadan üniversiteyi bitirmiş hocalarımızı Türk halk bilimine yönlendiren Mehmet Kaplan'dır. Mesela Saim hocam da, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, bitirme tezini dilden yapmış olmasına rağmen doktora aşamasında halk edebiyatına geçmiştir.

Bu arada vurgulanması gereken önemli bir husus da, kendisi yeni Türk edebiyatı alanının en büyük hocalarından biri olan M. Kaplan'ın kurucu dekanı olduğu edebiyat fakültesine, -Erzurum'un Türk halk kültürü bakımından bakir ve zengin bir hazine olduğunu keşfettiği için olmalı- bu en seçkin öğrencilerini asistan olarak alması ve onları bu alana yönlendirmek suretiyle halk bilimine ve edebiyatına yaptığı büyük hizmettir. Erzurum ekolünü kurucusu olan M. Kaplan'ı hep-

miz rahmetle yâd etmeliyiz. Ankara Üniversitesinde halk bilimi kürsüsü malum sebeplerle 1948 yılında kapatıldıktan sonra bu alandaki bilimsel çalışmalara Atatürk Üniversitesinde başlanmış ve bu üniversite halk bilimi çalışmalarının merkezi hâline gelmiştir.

M. Kaplan'ın kurduğu bu merkez, onun çizgisini takip eden öğrencilerinin (yani benim hocalarımın) gayretleriyle daha sonra bir halk bilimi ekolü hâline almıştır.

Sevgili Kızım, Trabzon'da yeni ve farklı bir ekolün oluşup oluşmadığını soruyorsun. Sadece Trabzon'da değil diğer birçok yerde de bu mümkün değildir. Eğer bu alandaki hocaların özgeçmişlerini incelersen, lisansüstü eğitimlerini yurt dışında yapanlar hariç, büyük bir çoğunluğunun Erzurum'dan yetişen hocalar veya onların öğrencileri tarafından yetiştirildiğini görürsün. Başta ben olmak üzere bugüne kadar Trabzon'da görev yapan halk bilicilerin tamamı da Erzurum ekolünde yetişmiş kimselerdir. Halk bilimi alanında Erzurum, dalları Konya, İzmir, Ankara, Elazığ, Sivas, Kayseri, Trabzon... kısacası bütün Anadolu'yu kaplayan bir ulu bir çınardır.

E. Ç: Hocam, siz hocalarımızdan bahsederken aklıma geldi. Üniversitede okurken başka hangi hocalardan ders aldınız?

A. Ç: Zor bir soru. Hepsini tam olarak hatırlayabilir miyim bilmiyorum. Ama dur! Bizim zamanımızda üniversitede orta boy bir defter şeklinde düzenlenmiş "Öğrenci Devam Karnesi" vardı. Her dönemin sonunda devam almak için her hocaya tek tek imzalatırdık. Yanılmıyorsam benim-

kisi şu dolapta olacak. Hatıra olarak saklıyordum. En doğrusu ona bakmak.

.....

Bak, işte bu benim devam karnem. 1965'te Erzurum Vatan Basımında basılmış. İç kapak sayfasında vesikalık fotoğrafım var, onun altında adım, soyadım, fakülte numaram, bölümüm ve fakülteye kayıt tarihim yazılı. Bak, bundan sonraki sayfalar ikiye bölünmüş. Her biri bir döneme ait. Öğretim üyesinin adı, dersin adı ve kredisi ayrı ayrı satırlara yazılmış. Altta öğretim üyesinin, o dersten devam aldığımızı gösteren imzası var.

İşte benim hocalarım. Ben buradan okuyayım sen de not et. Ne yazık ki, hepsinin o zamanki unvanları yazılı değil. Biz karnede kayıtlı olduğu şekliyle yazalım.

İlk sayfada Kompozisyon hocam Doç. Dr. Niyazi Akı var. Onu Nuri Yüce, Ömer Okumuş, Doç. Dr. Ahmet Türek, Ayla Uçarcı, Turgut Günay, F. Ferzan Nejad, Ahmet Bican Ercilasun, Dr. Muhan Bali, Fikret Türkmen, Dr. Orhan Okay, Harun Tolasa, Servet Sami, Sevim Öner, Prof. Dr. Selahattin Olcay, Dr. Mehmet Akalın, Umay Günay, Saim Sakaoğlu, Doç. Dr. Haluk İpekten, Gönül Alpay, Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, Celal Tarakçı, Fahrettin Kırzioğlu, Doç. Dr. Abdurrahman Çaycı, Doç. Dr. Cevdet Gökalp, Bilge Seyidoğlu, Nusret Ayık, Dr. Tahsin Yılmaz.

Bu listeye o yıllarda Fransa'da doktora yaptığı için dersimize giremeyen, onun doçentlik, benim doktora tez konum Ahmet Rasim olduğu için kendisinden ancak doktora döneminde istifade edebildiğim merhum Şerif Aktaş hocamı da ekleyelim.

Bu hocalarımın bir kısmı Hakk'a kavuştu. Rabbim aramızdan ayrılanlara rahmet, yaşayanlara hayırlı uzun ömürler versin. Üzerimizde asla ödeyemeyeceğimiz kadar çok büyük emekleri var.

E. Ç: Sayın Hocam, yine yüksek lisans derslerimizin birinde Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu danışmanlığında yazdığınız *Ahmet Rasim'in Eserlerinde Halk Kültürü Unsurları* (1993) adlı doktora çalışmanız için, şimdiki teknoloji ile bu tezin üç ayda yazılabileceğini ifade etmişsiniz. Bu fikrinizden yola çıkarak, akademik çalışmalar ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiyi geçmiş ve bugünün perspektifinden değerlendirebilir misiniz?

A. Ç: Yeterlilik sınavından sonra doktora tez danışmanım olarak atanan rahmetli hocam Bilge Seyidoğlu ile doktora tez konusu üzerinde konuşuyorduk. Bana, halk kültürünü yazılı kaynaklardan araştırmak konusunda o güne kadar pek fazla çalışma yapılmadığını, bundan sonra lisansüstü öğrencilerini bu alana yönlendirerek bu eksiği gidermeye çalışacağını söyledi. Bu projeye benimle başlamak istiyordu. Belli ki, kimin eserlerini inceleyeceğimizi de çoktan kararlaştırmıştı. Bu, çok uzun bir yazı hayatı olan ve eserlerinde halk kültürünü en fazla kullanan Ahmet Rasim'di. Tezin adını da hocam koydu: "Ahmet Rasim'in Eserlerinde Halk Kültürü Unsurları".

Hiç vakit geçirmeden Millî Kütüphanedeki gazeteleri taramakla işe başladım. Tespit ettiğim makaleleri fişledim, gazetelerden fotokopi çektirmek yasak olduğu için ilk aylarda fazla bir gelişme sağlayamadık. Yaklaşık elli yıllık yazı hayatının hemen her

gününde yazan ve hayatını kalemiyle kazanan insan olma unvanını hak eden Ahmet Rasim'in bütün yazılarını bu yolla temin etmenin imkânsızlığını ancak bir yıl sonra fark edebildik. Onun yazılarını gazete ve dergilerden takip etmek, ne zaman ve nerede yazdığını bulmak çok zor, hatta imkânsızdı. Bunu üzerine hocam gazete ve dergilerden elde ettiklerimize yazarın kitaplaştırılmış makalelerini, roman ve hikâyelerini ve çeşitli konulardaki diğer kitaplarını -kitapların ilk baskı olması şartını da ekleyerek- çalışmamıza dâhil etti.

Makale ve kitapları önce Latin harflerine aktardım. Sonra halk kültürü unsurlarını tespit ettim. Hocamın arzusu üzerine çalışmaya kapsamlı bir sözlük, bir de indeks ilave ettik ve beş yıl süren bir çalışma sonunda tezimi tamamladım.

Doktora çalışmamın serüvenini anlatmaktaki maksadımı umarım anlamışsındır. "Bu tezin bugünkü teknoloji ile üç ayda yapılabileceğini" söylerken biraz fazla abartmış olabilirim ama eğer hocam kararını değiştirmemiş olsaydı ve ben Ahmet Rasim'in bütün yazılarını gazete ve dergilerden bulup incelemek zorunda kalksaydım bu tez hâlâ bitmemiş olurdu. Bir kere, yaşadığı dönemin bütün gazete ve dergilerinde yazan Ahmet Rasim'in bu eserlerine ulaşmak, gazete ve dergi koleksiyonlarının eksikliği, yazıların nerede ne zaman neşredildiğinin bilinmemesi gibi sebeplerle mümkün değildi. Düşün, benim tez çalışmasıma başladığımda o günün en gelişmiş teknolojik aleti fotokopi makinesi idi, ama biz ondan bile çok sınırlı bir şekilde istifade edebiliyorduk, çünkü yıpra-

nır, dağılır endişesiyle gazete ve ebadı büyük dergilerden fotokopi yapmanıza izin verilmiyordu.

Şimdi öyle mi? Aradığımız bir-çok kaynağa internetten ulaşabiliyor, anında satın alabiliyor, eğer taranmışsa PDF hâlini elde edebiliyorsunuz. Eğer taranmamışsa fotokopisini veya CD'sini isteyebiliyorsunuz. Çok zorlanırsanız, dijital fotoğraf makinesiyle metnin fotoğrafını çekip sonra onu bilgisayarınıza indirip okuyabilirsiniz.

Benim, fiş yöntemiyle yaptığım ve yaklaşık bir yılımı alan indeks ve sözlük çalışmasını bugün yapmaya kalksanız, indeks sadece birkaç satınızı, sözlük de belki iki-üç ayınızı alır. Bugün Arap harfleriyle yazılmış bir metni çok az hata ile Latin harflerine aktarabilen programların olduğu söyleniyor. Eğer bu gerçekse bizim iki yıldan fazla zaman harcadığımız bu aktarım işi de, en çok birkaç ayda tamamlanabilir. Bütün bunları alt alta yazıp toplarsanız söz konusu çalışmayı elbette üç ayda bitiremezsiniz ama herhâlde beş yıl da sürmez.

Sakin benim bu “üç ayda biter” sözümünden beş yıl emek verdiğim doktora tezimi küçümsediğim gibi bir anlam çıkarma. Asıl üzüldüğüm, hayıflandığım, bana keşke dedirten husus bambaşka. Eğer konusu aynı kalmak kaydıyla tez konusunu alan araştırmasına çevirip, aynı, hatta daha çok zamanı bu yolda harçayabilseydik, bugün çoğu hayatta olmayan birçok kaynak kişiye ulaşmak ve onların kendileriyle birlikte götürdükleri halk kültürü malzemesini derleyip, yok olmaktan kurtarabilirdik. Onlara ulaşmak bugün artık mümkün değil ama bizim incelediğimiz gazeteler, dergiler,

kitaplar biraz tozlanmış olsalar da, bugün hâlâ kitaplıklardaki yerlerinde duruyorlar.

Burada bir noktayı açıklamak ve muhtemel bir yanlış anlamayı da önlemek istiyorum. Tez konusunu kararlaştırırken hocama bu meyanda bir teklifte bulunmuştum. O da, böyle bir çalışmanın kültürümüz açısından daha kazançlı olacağını biliyordu ama yine de kararından dönmedi ve “Aman Ali, sen Trabzon'da haftada otuz beş saat derse giriyorsun, evin Ankara'da, hafta sonları oraya gidiyorsun. Erzurum'a bana geliyorsun. Bu tür bir çalışma seni çok yorar. Onun için sana büyük bir kısmını masa başında yapabileceğin bu çalışmayı veriyorum.” demişti. Kısacası sevgili Emine, hocam konu tespitini yaparken sadece kendi projelerini değil, benim o günkü durumumu da dikkate almıştı. Rabbim gani gani rahmet eylesin.

Evet, bu sorunun devamında galiba “...akademik çalışmalar ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiyi geçmiş ve bugünün perspektifinden değerlendirebilir misiniz?” demiştin.

Bazen düşünüyorum da, eğer iletişim, ulaşım ve diğer alanlardaki bu günün teknolojik imkânları başta F. Köprülü olmak üzere diğer hocalarımızın elinde olsaydı kim bilir neler yaparlardı. Herhâlde bizlere çalışacak alan kalmazdı. Bugün birçok alanda kaynaklara ve bilgiye ulaşmak artık hiç de zor değil. Bir iki tuşla bunu anında sağlayabiliyor, eskiden bazen bir ayda temin edebileceğiniz bir makaleyi bir dakikada masanıza getirebiliyorsunuz. İnternet ve whatsapp gibi diğer vasıtalarla başka ülkelerdeki bilim adamlarıyla haberleşebiliyor,

telekonferanslar yapabiliyorsunuz. Altından kalkamadığımız bir meselede hemen telefon açıp hocanızdan yardım alabiliyorsunuz. Eminim sen bunlara benim bilemediğim daha birçok teknolojik imkânı ekleyebilirsin.

Bugün teknolojinin sağladığı bu imkânların yerinde, yeterince ve doğru kullanıldığını söylemek her zaman pek mümkün değil. Görebildiğim kadarıyla kes-kopyala-yapıştır metodu çok yaygınlaştı. Yeni bir şeyler ortaya koymak yerine araştırmacının ilgili konuda başkalarının söylediklerini alt alta sıralayan, “dedim-dedi” tarzındaki koşmaları hatırlatan ama “dedim” kısmı olmayan yeni bir tarz oluştu. Eskilerin deyimiyle “malumu ilam”dan öteye geçmeyen bu tür çalışmaların artmasında söz konusu teknolojik gelişmelerin önemli rolü var. Hemen belirtmeliyim ki, bu olumsuz örnekler yanında teknolojiyi çok iyi kullanan ve alanına her gün yeni bir şeyler kazandıran araştırmacılar, bilim adamları daha çok. Biz bütün bu gerçekleri görelim ve eskilerin “su-i misal emsal olmaz” kaidesine uyararak iyileri örnek alalım, olmaz mı?

E. Ç: Sayın Hocam, Çepniler üzerine tamamlanmış birçok projenizin ve yayınınızın olduğunu biliyoruz. Çepniler üzerine aklınızda henüz yapılmamış ya da devam eden/devam etmeyi düşündüğünüz eksik gördüğünüz bir çalışmanız var mıdır?

A. Ç: Benim “Trabzon Şalpaazarı Çepni Kültürü”, kitabım 1999’da Trabzon Valiliği tarafından Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun 700. yılı için armağan kitap olarak bastırıldı. Bu çalışma yaklaşık yirmi yıllık bir alan araştırmasının ve yazılı kaynak tara-

masının ürünüdür. Sadece bir bölgeye ait olduğu için bana göre çok eksiktir. Bu eksiği tamamlamak için 1999’dan emekli olduğum 2013 yılına kadar her yaz tatilini ve bazen de yarıyıl tatillerini Türkiye’deki Çepni yerleşim yerlerini ziyaret etmek, alan araştırması yapmakla geçirdim. En son geçen yıl Diyarbakır Türkmen Hacı köyüne gittim. Böylece Anadolu’da gidemediğim sadece birkaç Çepni yerleşim yeri kaldı. Oralara da önümüzdeki yaz gitmeyi planlıyorum. Eğer gidebilirimsem, sanırım bu konuda hiçbir eksiğim kalmayacak.

Kitap dışında, birçok ulusal ve uluslararası sempozyumda diğer bilim adamlarının ilgilerini bu konuya çekmek, eğer varsa bu konuda bildiklerini öğrenebilmek için Çepnilerle ilgili tebliğler sundum. Çepniler hakkında elde ettiğim bilgileri makalelerimle, konferans ve sohbetlerimle ilgilenen herkese ulaştırmaya çalıştım. Çok şükür, bu gün artık bu konuda çalışan tek kişi ben değilim. Sevgili Prof. Dr. Ali Duymaz’ın yüksek lisans öğrencisi Halil İbrahim Şahin’e yaptırdığı “Balıkesir Çepni Kültürü” adlı yüksek lisans tezi ve yine onun yönlendirmesiyle araştırma görevlisi Zeynep Şimşek Umacı’nın Prof. Dr. Gürer Gülsevin’in danışmanlığında tamamladığı “Çepni Ağzı” adlı doktora tezi ve zamanımızın darlığı nedeniyle tek tek zikredemediğimiz diğer çalışmalar Çepni kültür araştırmasına önemli katkılar sağladı. Şimdi bizim yapmamız gereken iş, arşivimizde biriktirdiğimiz Çepnilerle ilgili malzemeyi değerlendirmek ve birincisinden çok daha hacimli, bütün Anadolu’yu kapsayan bir Çepni Kültürü kitabı yazmaktır. Eğer ömrüm ye-

terse başladığım bu çalışmayı ben bitiririm, eğer yetmezse, doğal mirasçım olan siz sevgili öğrencilerim, kaldığım yerden devam edip tamamlarsınız.

E. Ç: Sayın Hocam, bize biraz da, kırk yılı aşkın bir süredir yaptığınız saha araştırmalarından, karşılaştığınız zorluklardan ve problemlerden söz eder misiniz? Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarını değerlendirdiğinizde eksik gördüğünüz veya boş bırakıldığını düşündüğünüz sahalara var mıdır?

A. Ç: Sevgili Kızım, sen de çok iyi biliyorsun ki, halk bilimi araştırmaları çok zaman gerektiren, cefalı, pahalı çok zor araştırmalardır. Özveri gerektirir. Sizin bir haftanızı harcadığınız bir alan çalışmasından kitaba aktaracağınız çoğu zaman bir paragraf bile tutmaz. 1969'da kalem ve kağıtla başladığım derleme çalışmalarında daha sonra önce büyük teypleri sonra çanta, sonra da mini teypleri kullandım. Dijital kaydediciler hem zaman, hem de bilgisayar ortamına aktarmada büyük kolaylık sağladı. Kamera kullanmaya başladıktan sonra sadece sözel malzeme değil, malzemenin değerlendirilmesinde çok önemli olan icra ortamını da tespit etmek imkânına kavuştuk.

İlk yıllarda çalışma sahasına gitmek çok zordu ve zaman kaybına sebep oluyordu. Çoğu yere yaya veya atla gitmek zorundaydık. Yeni yolların yapılmasıyla yaygınlaşan toplu taşıma bu zorlukları epeyce azalttı. Malî açıdan büyük bir külfet yüklese de, özel aracımız olduktan ve onu kullanmaya başladıktan sonra daha çok rahat ettik.

Ne yazık ki, ülkemizde kültürel çalışmaların öneminin yeterince kavratılamaması nedeniyle devletin, özel

sektörün, kurumunuzun size gereken yeterli desteği vermesi söz konusu bile değildir. Bu güne kadar yapılan tüm çalışmalar büyük oranda bu çalışmayı yapanların öz verisiyle, idealistliği ile gerçekleştirilmiştir. Takdir edilmek bir yana, masa başı çalışmalarını tercih eden bazı halk bilimciler tarafından bile alan araştırmalarının hakir görüldüğü, bilimsel çalışmadan bile sayılmadığı garip bir ülkede yaşıyoruz.

Bugün hâlâ, Anadolu'da ve Türk dünyasında kültürel entegrasyondan/ yozlaşmadan fazla etkilenmemiş bakir sayılabilecek sahalara var. Buraların, hiç zaman kaybedilmeden halkbilim uzmanları tarafından taranması, dil ve kültür unsurlarının kayıt altına alınması gerekir.

Bizim bu güne kadar bizzat yaptığımız veya öğrencilere yaptırdığımız derlemeler dört beş bin kaset civarındadır. Bunları elektronik ortama taşımaya çalıştık, epeyce bir kısmını da taşıdık. Amacımız ses kayıtlarını ve metinleri tasnif ederek bilgisayar ortamından bütün araştırmacıların hizmetine sunmaktı. KTÜ'ye bu maksatla projeler sundum. Proje destekleri böyle pahalı bir çalışma için yeterli olmasa da, bilgisayar, teyp, CD, DVD, taşınır bellek gibi sarf malzemesini almamızı sağladı. Fakat otuz yıldır devam eden çalışmaların özellikle ses kayıtlarının korunması ve gelecekte dil üzerinde çalışanların kullanabilecekleri malzemenin yok olmaması konusundaki gayretimizin bizi gereken sonuca ulaştırdığını söyleyemeyiz. Eğer saha çalışmalarımızı dilcilerle ortak yapabilişydik veya seslerin kasetlerden bilgisayar ortamına aktarı-

manda ortak bir çalışma yapabileseydik çok daha iyi sonuçlar elde edebilirdik. Ne yazık ki, disiplinler arası ortak çalışma kültürümüz henüz yeterince gelişmediğinden bunu başaramadık. Derlememeleri yazıya aktarma işini büyük oranda gerçekleştirdik. Eksik kalan, kasetlerdeki dil malzemesinin yani ses kayıtlarının elektronik ortama taşınmasıdır. Belki de, “Siz kendi alanınızla ilgili malzemeyi yazıya geçirmiş, kayıt altına almışsınız. Bırakın da, ses konusunu dil bilimciler düşünün.” diyebilirsin. Ben, yirmi yıl sonra ağız çalışması yapacak olan birinin çalıştığı sahada, elli yıl önce yapılmış bir ses kaydını elde ettiğinde; yüz yıl önce yazılmış bir cönk bulan halk bilimci gibi sevinçten uçacağımı hayal ettiğim için ve bu kayıtların dil bilimine önemli katkıda bulunacağına inandığım için bu malzemeden vazgeçemiyorum.

E. Ç: Sayın Hocam, Kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

A. Ç: Somut olmayan kültürel miras çalışmalarının halk bilimi disiplinine taze bir soluk getirdiğine inanıyorum. Ulusal ve uluslararası alanda yürütülen bu çalışmalarda kültürümüzün pek çok yönüne dikkat çekilmektedir. Somut olmayan kültürel miras çalışmalarının belki de en çok ses getiren yanı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne ülkemiz tarafından kaydedirilen unsurlar olmuştur. Bu konuda Türkiye'nin son derece başarılı olduğu kanısındayım. Önceki yıllarda meddahlık geleneğinden Mevlevî Sema Törenlerine, âşıklık geleneğinden

Karagöz'e, Nevruz'dan Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali'ne pek çok unsurun kaydedildiği Temsili Liste'ye bu yıl da, Ebru sanatımız eklendi. Türk kültürünün zenginliğinin ve çeşitliliğinin uluslararası alanda görünür kılınması, küreselleşen ve kültürel rekabetin ya da savaşların hızla arttığı bir dünyada bu çalışmalar çok büyük önem taşıyor. Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarının en önemli getirilerinden biri de Liste'ye kaydettirdiğiniz unsurları korunacağına dair bir taahhütte bulunmanızdır ki, bu da, bir nevi kültürünüzün sigortası oluyor.

Senin de bildiğin gibi, Somut Olmayan Kültürel miras çalışmalarının bir hedefi de, bu korunacak ve yaşatılacak olan mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Örnek aldığımız Batı'da bu amaca yönelik çok sayıda ve çeşitli müzeler var. Aklına gelebilecek veya gelemeyecek her konuda müze kurmuşlar. Yeni nesil buldukları noktaya nasıl geldiklerini, atalarının bu konularda nasıl bir gayret ve özveride bulduklarını, yanlışlarını ve doğrularını, tekamüllerini bu müzeleri gezerek öğrenebiliyorlar. Münih'teki bir müzeyi gezerken birebir ölçekte yapılmış eski kömür madeni galerini gördüm. Dedeleri bu galerilerde çalışmış olan Alman çocuklarının, bu günün modern galerilerinde çalışırken neler hissedeceklerini tahmin etmek güç olmasa gerek. Galiba Regensburg'ta idi, işkence aletlerinin sergilendiği küçük bir müzeyi gezmiştim. İşkence aletleri o zamanların vahşetini bütün dehşetle anlatmaya yetiyordu. Müzede hiçbir şey gizlenmemiş, değiştirilmemiş, mazi olduğu gibi aktarılmıştı. Sana bir örnek daha vereyim. Bir müzede değil

ama bir ilkokulda, eskiden ceza aracı olarak kullanılan bir değneğin, idam sehпасına asılmış bir maketi cam bir mahfaza içinde okulun girişinde sergileniyordu. Bugün, değil değnekle dövmek, öğrencinin kulağına veya saçına dokunmanın bile büyük suç sayıldığı bu ülkede eğitim konusunda alınan mesafeyi göstermek açısından güzel bir metot değil mi? Daha geniş bir zamanda sana bu türden daha yüzlerce örnek verebilirim.

Tekrar bize dönersek, maalesef bizde müzecilik henüz devletin görevleri arasına tam olarak girmedir. Yeni yeni, çoğu yerel yönetimlerin veya şahısların gayretiyle şahıs ve kent müzeleri kuruluyor.

Müzeler, somut olmayan kültürel mirasın aktarımı için de, son derece önemli mekânlardır. Münih'te Gross Haden adlı devasa bir hastanenin "Besucher Strase"(ziyaretçi caddesi) adlı, belki yüz metreden daha uzun, geniş bir caddeyi andıran giriş koridorunun duvarlarına yerleştirilmiş camlı bölmelerde küçük figürler kullanılarak "Ali Baba ve kırk haramiler" anlatılıyordu. Benzer bir uygulamayı Bakü'de büyük bir lokantanın duvarlarında da görmüştüm. Kırım Yalta'daki 1855 Sivastopol savunmasını anlatan, 1905'te yapılmış Panoramik müzeye girdiğim zaman bu üç boyutlu silindirik mekân beni büyülemişti. Bir an kendimi savaşın içinde buldum. Bizde ancak İstanbul'un fethini anlatan bu türden ilk panoramik müzenin 2008'de yapılabildiğini hatırlatırsam, bu konuda ne kadar geç kaldığımızı daha iyi anlayabilirsin.

Geç de olsa, ülkemizde de bu alanda çok güzel gelişmeler olduğunu

söyleyebilirim. Bunlardan biri, belki de alanımız için en önemlisi 2013 yılında Ankara'da UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Öcal Oğuz'un girişimleriyle kurulan, Altındağ Belediyesi ve Gazi Üniversitesinin ortak projesi olan "Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi"dir. Bu müzede de, yok yok. Diğer müzelerden ayrılan en önemli özelliği ise canlılığı. Bir nevi zaman makinesine binip geçmişe gidiyorsunuz. Meddahları, masal analarını, bebelerine ninni söyleyen gelinleri, hikâyecileri dinliyorsunuz. Çocuklar dilek ağacına çaput bağlayarak eski bir inancı oyuna çevirip neşe ile uyguluyorlar. Müzenin düzenlediği faaliyetlerde eski Ramazanları, Karagözü, Ortaoyunu birebir yaşayabiliyorsunuz.

Eminim ki, diğer belediyeler ve üniversiteler de, çok kısa zamanda bunu örnek alarak kendi kentlerinin müzelerini kuracaklardır. Bu aynı zamanda halkbilim çalışmalarına akademisyen ve öğrencilerin ilgisini artıracak, bu alanı cazibe merkezi hâline getirecek, müzelerin kuruldukları yerlerde yeni istihdam imkanları oluşturacaktır.

Biraz önce de söylediğim gibi milli kültürün ne olduğu konusunda en ufak bir fikri bile olmadığı için hassasiyeti de olmayan yöneticilerin, bilim insanlarının, yazar ve çizerlerin çoğunlukta olduğu bu ülkede, Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarını başlatan ve bugüne kadar da başarıyla yürüten bir avuç insanın bu gayreti her türlü takdirin üzerindedir. Özellikle hiçbir karşılık beklemeden, kendi imkanlarıyla önce Gazi Üniversitesinde temelini attığı, sonra bunu koskoca

bir kent müzesine dönüştürdüğünü yakinen bildiğim, lisans eğitiminden öğrencim sevgili Prof. Dr. Öcal Oğuz başta olmak üzere bütün çalışma arkadaşlarının, öğrencilerinin ve onlara destek veren Rektör ve Belediye başkanının Türk kültürüne yaptıkları bu son derece önemli hizmetten ötürü ölümsüzleşeceklerine, gelecek nesiller tarafından hayırla yâd edileceklerine inanıyorum. Sayılarının her gün hızla artmasını dilediğim hiçbir çıkar ummadan büyük bir özveriyle çalışan kültür âşığı bu kardeşlerime ben çağımızın “kültür erenleri” diyorum. Allah onlardan razı olsun.

E. Ç: Sayın Hocam, Halk edebiyatı alanına katkı sağladığınız yayınlarınızdan biri de *Türk Halk Şiiri Antolojisi* adlı kitabınız. Sizin de madde yazarı olarak destek olduğunuz iki binin üzerinde âşık ve tekke şairinin, yedi bin civarında divan şairinin internet ortamında biyografileri ve eserlerinden örneklerin verildiği Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Projesi hakkındaki görüşlerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?

A. Ç: Maddî getirisi yok denecek kadar az olan bilimsel çalışmalar birer aşk ürünüdür. Kanaatimce Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Projesi de böyle bir aşktan doğmuştur. Benim için bu eserin anlamı, mazidekilere olan vefa borcunun geç de olsa bir kısmının ödenmesi, unutulmaya mahkum binlerce değerün gün yüzüne çıkarılması, torunlarla dedelerin yeni den tanış olması, buluşmasıdır.

Bu çalışmanın önemli bir yanı da, bu kadar çok ismin modern biyografi geleneği ile internet ortamına aktarılmasıdır. Bu sayede gerek akademik

alanda çalışanlara, gerekse 7’den 70’e herkese doğru ve güvenilir bilgiye daha hızlı ulaşma imkânı sağlanmaktadır. Sistemin önemli bir diğer özelliği de, güncellenebilir olmasıdır. Madde yazarlarına, elde ettikleri yeni belge ve bilgileri sisteme girme imkanı tanıyan teknik donanım, bu projeyi ayrıcalıklı kılan en önemli özelliklerinden biridir.

E. Ç: Sayın Hocam, *Trabzon Şal pazarı Çepni Kültürü, Çaykara Halk Kültürü, Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri* gibi kitaplarınız, Trabzon ve Karadeniz ile ilgili onlarca yayınızdır. Karadeniz Teknik Üniversitesinde uzun yıllar emek vermiş bir bilim insanı olarak Trabzon ve çevresi özelinde halk bilimi açısından eksik gördüğünüz ve çalışılması gerektiğini düşündüğünüz alanlar var mıdır?

A. Ç: Kültür canlı ve değişen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, bu güne kadar yapılan ve bundan sonra da yapılacak olan hiçbir çalışma bu alanda son nokta olamaz. Burada önemli olan kendi kültürümüzü yaşatmak, bütün unsurlarıyla kayıt altına almaktır. Sizlere her zaman anlattığım bir hususu bu vesile ile tekrar hatırlatmak istiyorum: Günümüz dünyasında artık sıcak ya da soğuk savaşlardan çok kültürler arası savaşlar yaşanıyor. Diğer savaşlar bütün dehşetlerine rağmen milletleri yok edemezken, entegrasyonla başlayan, asimilasyonla sona eren kültür savaşlarında yenilen taraf ya tarih sahnesinden siliniyor veya sefil bir şekilde yaşamaya mahkum oluyor. Milletlerin dünyadaki saygınlıkları, kendi kültürlerini diğerlerine benimsettikleri, üstünlüklerini kabul ettirdikleri oranda artıyor. Bu gerçek, bize halk bilimi çalışmalarının

ne kadar hayati bir önem taşıdığını gösteriyor. Kendi kültürel kimliğinizi korumak için tıp'tan astronomiye, meteorolojiye, tarihe, coğrafyaya bütün diğer bilimlerle menşe birliği olan ve bugün var olan bütün bilimlerin türediği halk bilimine gereken önemi vermek zorundasınız. Ne yazık ki, en önemli rakibiniz olan Batı, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da, sizden en az yüz yıl ileridedir.

Sen, Beşikdüzü'nde yüzlerce yıldır kutlanan "Mayıs Yedisi" şöleninin, yaşanan meşum bir deniz kazasından sonra batıl inançlardan sayılarak adının "Beşikdüzü Kültür Sanat ve Deniz Festivali" yapılarak, geleneğin festivalle dönüştürülüp içinin boşaltıldığını ve yok edildiğini çok iyi bilirsin. Hâlbuki Batılı, bu türden eski geleneklerini olanca görkemiyle yaşatırken, bunu başka kültürlerle de ihraç eder.

Sözü fazla uzatmadan bir örnek de tıptan verelim. Biz, son yüzyılda modern tıbbı haklı olarak baş tacı ettik. Halk tıbbını ise aşağıladık. Tamamen doğal ve binlerce yılın tecrübesini taşıyan halk ilaçlarına "Koca karı ilacı" yaftasını yapıştırıp tarihin çöplüğüne attık. Batılılar bunu yapmadılar ve onları alternatif tıp adı altında muhafaza ettiler. Çoğu bizim floramızdan aşırılan bitkilerle her gün biraz daha geliştirdiler. Nihayet son yıllarda bizim de gözümüz açıldı, meselenin önemini idrak etmeye başladık. Ama ne yazık ki, yazıya geçirilmiş ve halk arasında çok az bilinenlerin dışında bugün o ilaçları elde etmemiz artık mümkün değil. Doğu Karadeniz Bölgesi ve Trabzon flora bakımından dünyanın en zengin yerlerinden biri. Son yıllarda sayıları durmadan artan

aktarlar kırık dökük ve aşırma bilgilerle şifa satmaya çalışıyorlar. İşte size halkbilim çalışmalarına zamanında başlamamanın, ona gereken değeri vermemenin, kültürünüzü önemsememenin acı faturalarından biri.

Kabul edersin ki, sevgili Emine, tespit ettiğimiz eksiklerin ve çalışılması gereken alanların hepsini bu söyleşiye sığdırmamız mümkün değil. Şimdi, Trabzonlu, çiçeği burnunda bir halk bilimci olan sana, Trabzon'da halk bilimi açısından diğer eksikleri ve çalışılması gereken alanları bulma görevini verirsem umarım bana darılmazsın.

E. Ç: Sayın Hocam, yıllarca Millî Folklor dergisine gerek makale yazarı, hakemi gerekse Trabzon temsilciğini yaparak destek oldunuz. Millî Folklor dergisi sizce halk bilimi dergiciliğinde nerede duruyor?

A. Ç: Millî Folklor, alanında A sınıfı bir dergi olması hasebiyle hem ülkemizde hem de yurtdışında rüştünü ispat etmiş, son derece saygın uluslararası bir dergidir. Tabir caizse, dağları yararak, engelleri aşarak kendi mecrasını oluşturmuş ulu bir ırmak gibidir. Prensiplerinden ödün vermemesi, siyasi çalkantılardan etkilenmemesi, millilik çizgisinden en ufak bir sapma göstermemesi onu bugünkü konumuna ulaştıran en önemli faktörlerdir. İlk sayısından bu güne kadar hep yanında olduğum Millî Folklor benim için bitmek, tükenmek bilmeyen bir azmin eseri, sevgili Öcal'ın başyapıtıdır.

E. Ç: Sayın Hocam, emeklilik günlerinizi nasıl geçiriyorsunuz? Şuan üzerinde çalıştığınız herhangi bir proje ya da yayın var mı?

A. Ç: Daha önce de sözünü ettiğim ve senin de yakinen tanıdığın otuz beş yıllık arşivimi KTÜ'de kurulan Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü'ne verdim. Umarım doğru yapmışımdır. Onlardan, başta, kasetlerdeki ses kayıtlarının bilgisayara aktarılması olmak üzere tamamlayamadığım diğer çalışmaları tamamlama sözü aldım. Böylece sorumluluklarımın hiç değilse birinden kurtulduğumu düşünüyorum.

Emekli olduktan sonra üç uluslararası sempozyumda bildiri sundum. Farklı illerde konferanslar verdim. Birkaç panele katıldım. Bu yoğunluk nedeniyle olsa gerek emekli olduğumu henüz hissedemedim. Zaman zaman burnumun direğini sızlatan öğrenci hasreti olmasa ve maaşımı da her ayın ilk gününde almasam emekli olduğumu inan fark edemeyeceğim.

Çalışmalarına genellikle evimdeki bu çalışma odamda devam ediyorum. Daha önce de belirttiğim gibi öncelikli hedefim, şu dolaplarda yıllardır değerlendirilmeyi bekleyen, çoğu derlemelerimden oluşan dosyaları ve diğer malzemeleri tekrar ele alarak incelemek, eksiklerim olursa, yeni seyahatlere çıkarak bunları gidermek ve eğer Rabbim sağlıklı bir ömür, güç ve izin verirse Çepni çalışmamı tamamlamaktır.

E. Ç: Sayın Hocam, sizi çok yordüğümün farkındayım. Eğer izniniz olursa son bir soru daha sormak istiyorum.

Halk edebiyatı ve halk bilimi üzerine çalışmak isteyen öğrencilere tavsiyeleriniz nelerdir?

A. Ç: Sevgili Kızım, önceki sorularınıza cevap verirken bir anlamda bu sorunuzu da cevaplandırdığımı sanıyo-

rum. Önce, aşk derecesinde vatanınızı ve milletinizi sevin. Dünyanın artık sıcak savaşlarla bir yere varılamayacağını öğrendiğini ve bütün gücüyle kültürel savaşları başlattığını, var olma ve yok olma mücadelesinin bu alanda verildiğini unutmayın. Kültürünüze sahip çıkın. Onun en değerli varlığınız olduğunu bir an olsun aklınızdan çıkarmayın. Eğer başka kültürleri kendi kültürünüz yerine ikame ederseniz millî kimliğinizin yok olacağını, sizin de tarihteki fosil milletler mezarlığındaki yerinizi alacağınızı unutmayın.

Halk kültürü millî kültürün kaynağı olan bir hazinedir. Halk edebiyatı ve halk bilimi alanında çalışanların ilk görevi atalarımızın bize bıraktıkları bu büyük mirasla ilgili her şeyi tespit etmek ve bu hazineyi zenginleştirmek olmalıdır. Hangi dalda olursa olsun, çağdaş eserler vermek isteyen sanatçımızı da bu vesileyle bir kez daha ikaz edelim. Onlara, bu millî kaynaktan beslenmedikçe, taklitçi olmaktan öteye gidemeyeceklerini, evrensel sanatçı olmanın ancak kendi öz kültüründen beslenmekle mümkün olacağını hatırlatalım.

E. Ç: Sayın Hocam son olarak eklemek istediğiniz başka hususlar var mıdır?

A. Ç: Sevgili Emine, biliyorsun meselelerimiz bitmez. Erzurum'da "Dertli söylegen olur" derler. Bu sebeple ben de konuşmaktan yorulmam ama senin bunları yazıya geçirirken bir hayli yorulacağın muhakkak. Diğer hususları, nasip olursa başka bir söyleşiye bırakalım.

E. Ç: Sayın Hocam, öncelikle Türk halk bilimi sahasına katkılarınızın ve biz öğrencilerinize olan rehberliğinizin

devam etmesini dilerim. Millî Folklor adına bu söyleşiyi yapma kısmetinin öğrenciniz olarak bana nasip olmasından duyduğum memnuniyeti ifade etmek isterim. Söyleşi teklifimizi kabul ettiğiniz için de ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

A. Ç: Ben de sana ve Millî Folklor camiasına teşekkür ediyorum. Sağ olun, Allah'a emanet olun.

E. Ç: Sayın Hocam, yüksek lisans derslerimizin birinde Nâbî'nin "Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz /Biz neşâtın da gâmın da rûzigârın görmüşüz" beytinin kendi hayat hikâyenizi özetlediğini söylemişsiniz. Bunu biraz açabilir misiniz?

A. Ç: Sevgili Emine, bu beyti o gün hangi münasebetle kullandığımı hatırlamıyorum. Söyleyen Nâbî olsa da herkes bunu kendi hayatıyla özdeşleştirebilir. Ben de bu dünyanın birçok baharını, sonbaharını, kışını, yazını yaşamış biriyim. Benim hayatımda da, neşeli ve gamlı zamanlarım oldu. Çok şükür renkli olduğumu düşündüğüm bir hayatım var. Mesela meslek hayatıma bakalım. İlkokul, ortaokul, lise, enstitü, yüksekokul ve Almanya'da öğretmenlikler, otuz iki yıl üniversitede hocalık. 1966'da ilkokul öğretmenliği ile başlayan 2013'te profesörlükle biten kırk küsur yıllık bir serüven. Gördüğün gibi Türk eğitim sisteminin her basamağında çalışmışım. Çocukluğumda yaz tatillerinde gazoz, salatalık satmakla başlayan, elektrik müteahhitliği ile sona eren bir de ticaret hayatım var. Dikkat ettin mi bilmiyorum her ikisinde de tabandan tavana uzanan bir çizgi var. On dört yaşımdayken 60 darbesini ve daha sonra da diğer darbeleri gördüm, çi-

lelerini çektim. Ölümle burun buruna geldiğim hastalıklar geçirdim, ameliyatlar oldum. Allah'a şükür mutlu bir evlilik yaptım. Rabbimin bana lutfettiği kızım Meryem, oğlum Çağrı ve eşleri ile torunlarım Beyza, Asya, Dilara, Hamza ve Osman bu dehrin baharı ve neşâtı olarak hayatıma anlam kazandırdılar.

Bütün bunlar ve hayatımı dolduran müspet yahut menfi daha birçok şey, sanırım bu beyti kullanma hakkını herkes gibi bana da veriyor.

E. Ç: Sayın Hocam, Türk edebiyatı ve halk bilimi alanında Erzurum ekolünden gelen biri olarak bu ekolün Türk halk bilimi araştırmaları bakımından önemi ve katkılarını değerlendirebilir misiniz? Ayrıca sizce bir Trabzon ekolü oluştu mu?

A. Ç: Bugün halk edebiyatı ve halk bilimi denildiğinde akla ilk gelen şehirlerden biri Erzurum, üniversitelerden biri de Atatürk Üniversitesidir. Bu üniversitenin kuruluş hikâyesi Atatürk'le başlar.

Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde yasa yilını açış konuşmasında Doğu Anadolu'da büyük bir üniversite kurmanın gereğini ifade ederek, bu husustaki çalışmaları başlatma talimatı vermişti. Onun bu talimatı verişinden ancak on iki yıl sonra 1950'de Doğu Üniversitesi konusu yeniden gündeme gelebilmiş, 1954'te çıkarılan kanunla adının "Atatürk Üniversitesi" olması kararlaştırılmış ve 1957'de çıkarılan bir kanunla da resmen kurulmuştur. 1957'de yapılan temel atma törenine rahmetli babam beni ve ağabeyimi de götürmüş, uzaktan da olsa Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'i görmüştük.

Halk bilimi ve halk edebiyatı derslerinin üniversitelerde okutulmasına, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitesi olan Ankara Üniversitesinin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde başlanır. 1938-1948 yılları arasında Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ve asistanları İlhan Başgöz, Mehmet Tuğrul tarafından folklor ve halk edebiyatı dersleri verilir ve bir arşiv kurulur. Bu ders 1948'de folklor kürsüsüne dönüşür ve aynı ders yılının sonunda da kapatılır. Bu kürsü, 1980'de Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek başkanlığında Halkbilim Kürsüsü adıyla yeniden kurulur.

Benim üniversiteye başladığım 1967'de halk bilimi dersinin okutulduğu tek üniversite Atatürk Üniversitesiydi. Bu üniversitede halk bilimi ve halk edebiyatı dersleri, 1958-1960 yıllara arasında Erzurum Atatürk Üniversitesinde rektör yardımcısı ve Edebiyat Fakültesinin kurucu dekanı, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün de kurucusu olan Mehmet Kaplan'la başlar. 1967'de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Dekanı bir dil profesörü olan merhum Selahattin Olcay, Türk Dili ve Edebiyatı bölüm başkanı doçent merhum Kaya Bilgegil idi. Merhum Haluk İpekten, merhum Mehmet Akalın, merhum Muhan Bali ile muhterem Orhan Okay beyler doktor; merhume Bilge Seyidoğlu, merhum Turgut Günay, merhum Şerif Aktaş; muhterem Saim Sakaoğlu, Celal Tarakçı, Ahmet Bican Ercilasun, Umay Günay, Fikret Türkmen doktora çalışmaları devam eden asistan hocalarımızdı. Bu kadronun büyük bir kısmı merhum Mehmet Kaplan'ın ya lisans veya lisansüstünden öğrencileriydi. Mehmet Kaplan aynı zamanda, bugün her biri kendi alanının duayeni

olan hocalarımla, bitirme tez danışmanım merhum Muhan Bali'nin, (*Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi*, 1966) Doktora tez danışmanım merhume Bilge Seyidoğlu'nun, (*Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*, 1972), muhterem hocalarım Saim Sakaoğlu, (*Gümüşhane Masalları* 1973), Fikret Türkmen, (*Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*,1973) ve Umay Günay'ın (*Elazığ Masalları*,1973) doktora hocalarıydı.

O yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde halk edebiyatı kürsüsü olmadığı gibi müfredatında da halk edebiyatı diye bir ders yoktu. Çoğu halk edebiyatı okumadan üniversiteyi bitirmiş hocalarımızı Türk halk bilimine yönlendiren Mehmet Kaplan'dır. Mesela Saim hocam da, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, bitirme tezini dilden yapmış olmasına rağmen doktora aşamasında halk edebiyatına geçmiştir.

Bu arada vurgulanması gereken önemli bir husus da, kendisi yeni Türk edebiyatı alanının en büyük hocalarından biri olan M. Kaplan'ın kurucu dekanı olduğu edebiyat fakültesine, -Erzurum'un Türk halk kültürü bakımından bakir ve zengin bir hazine olduğunu keşfettiği için olmalı- bu en seçkin öğrencilerini asistan olarak alması ve onları bu alana yönlendirmek suretiyle halk bilimine ve edebiyatına yaptığı büyük hizmettir. Erzurum ekolünü kurucusu olan M. Kaplan'ı hepimiz rahmetle yâd etmeliyiz. Ankara Üniversitesinde halk bilimi kürsüsü malum sebeplerle 1948 yılında kapatıldıktan sonra bu alandaki bilimsel

çalışmalara Atatürk Üniversitesinde başlanmış ve bu üniversite halk bilimi çalışmalarının merkezi hâline gelmiştir.

M. Kaplan'ın kurduğu bu merkez, onun çizgisini takip eden öğrencilerinin (yani benim hocalarımın) gayretleriyle daha sonra bir halk bilimi ekolü hâlini almıştır.

Sevgili Kızım, Trabzon'da yeni ve farklı bir ekolün oluşup oluşmadığını soruyorsun. Sadece Trabzon'da değil diğer birçok yerde de bu mümkün değildir. Eğer bu alandaki hocaların özgeçmişlerini incelersen, lisansüstü eğitimlerini yurt dışında yapanlar hariç, büyük bir çoğunluğunun Erzurum'dan yetişen hocalar veya onların öğrencileri tarafından yetiştirildiğini görürsün. Başta ben olmak üzere bugüne kadar Trabzon'da görev yapan halk bilicilerin tamamı da Erzurum ekolünde yetişmiş kimselerdir. Halk bilimi alanında Erzurum, dalları Konya, İzmir, Ankara, Elazığ, Sivas, Kayseri, Trabzon... kısacası bütün Anadolu'yu kaplayan bir ulu bir çınardır.

E. Ç: Hocam, siz hocalarınızdan bahsederken aklıma geldi. Üniversitede okurken başka hangi hocalardan ders aldınız?

A. Ç: Zor bir soru. Hepsini tam olarak hatırlayabilir miyim bilmiyorum. Ama dur! Bizim zamanımızda üniversitede orta boy bir defter şeklinde düzenlenmiş "Öğrenci Devam Karnesi" vardı. Her dönemin sonunda devam almak için her hocaya tek tek imzalatırdık. Yanılmıyorsam benimkisi şu dolapta olacak. Hatıra olarak saklıyordum. En doğrusu ona bakmak.

.....

Bak, işte bu benim devam kar-

nem. 1965'te Erzurum Vatan Basımında basılmış. İç kapak sayfasında vesikalık fotoğrafım var, onun altında adım, soyadım, fakülte numaram, bölümüm ve fakülteye kayıt tarihim yazılı. Bak, bundan sonraki sayfalar ikiye bölünmüş. Her biri bir döneme ait. Öğretim üyesinin adı, dersin adı ve kredisi ayrı ayrı satırlara yazılmış. Altta öğretim üyesinin, o dersten devam aldığımı gösteren imzası var.

İşte benim hocalarım. Ben buradan okuyayım sen de not et. Ne yazık ki, hepsinin o zamanki unvanları yazılı değil. Biz karnede kayıtlı olduğu şekliyle yazalım.

İlk sayfada Kompozisyon hocam Doç. Dr. Niyazi Akı var. Onu Nuri Yüce, Ömer Okumuş, Doç. Dr. Ahmet Türek, Ayla Uçarcı, Turgut Günay, F. Ferzan Nejad, Ahmet Bican Ercilasun, Dr. Muhan Bali, Fikret Türkmen, Dr. Orhan Okay, Harun Tolasa, Servet Sami, Sevim Öner, Prof. Dr. Selahattin Olcay, Dr. Mehmet Akalın, Umay Günay, Saim Sakaoğlu, Doç. Dr. Haluk İpekten, Gönül Alpay, Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, Celal Tarakçı, Fahrettin Kırzioğlu, Doç. Dr. Abdurrahman Çaycı, Doç. Dr. Cevdet Gökalp, Bilge Seyidoğlu, Nusret Ayık, Dr. Tahsin Yılmaz.

Bu listeye o yıllarda Fransa'da doktora yaptığı için dersimize giremeyen, onun doçentlik, benim doktora tez konum Ahmet Rasim olduğu için kendisinden ancak doktora döneminde istifade edebildiğim merhum Şerif Aktaş hocamı da ekleyelim.

Bu hocalarımın bir kısmı Hakk'a kavuştu. Rabbim aramızdan ayrılanlara rahmet, yaşayanlara hayırlı uzun ömürler versin. Üzerimizde asla

ödeyemeyeceğimiz kadar çok büyük emekleri var.

E. Ç: Sayın Hocam, yine yüksek lisans derslerimizin birinde Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu danışmanlığında yazdığınız *Ahmet Rasim'in Eserlerinde Halk Kültürü Unsurları* (1993) adlı doktora çalışmanız için, şimdiki teknoloji ile bu tezin üç ayda yazılabileceğini ifade etmişsiniz. Bu fikrinizden yola çıkarak, akademik çalışmalar ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiyi geçmiş ve bugünün perspektifinden değerlendirebilir misiniz?

A. Ç: Yeterlilik sınavından sonra doktora tez danışmanım olarak atanan rahmetli hocam Bilge Seyidoğlu ile doktora tez konusu üzerinde konuşuyorduk. Bana, halk kültürünü yazılı kaynaklardan araştırmak konusunda o güne kadar pek fazla çalışma yapılmadığını, bundan sonra lisansüstü öğrencilerini bu alana yönlendirerek bu eksikliği gidermeye çalışacağını söyledi. Bu projeye benimle başlamak istiyordu. Belli ki, kimin eserlerini inceleyeceğimizi de çoktan kararlaştırmıştı. Bu, çok uzun bir yazı hayatı olan ve eserlerinde halk kültürünü en fazla kullanan Ahmet Rasim'di. Tezin adını da hocam koydu: "Ahmet Rasim'in Eserlerinde Halk Kültürü Unsurları".

Hiç vakit geçirmeden Millî Kütüphanedeki gazeteleri taramakla işe başladım. Tespit ettiğim makaleleri fişledim, gazetelerden fotokopi çektirmek yasak olduğu için ilk aylarda fazla bir gelişme sağlayamadık. Yaklaşık elli yıllık yazı hayatının hemen her gününde yazan ve hayatını kalemle kazanan insan olma unvanını hak eden Ahmet Rasim'in bütün yazılarını bu yolla temin etmenin imkânsızlığını

ancak bir yıl sonra fark edebildik. Onun yazılarını gazete ve dergilerden takip etmek, ne zaman ve nerede yazdığını bulmak çok zor, hatta imkansızdı. Bunu üzerine hocam gazete ve dergilerden elde ettiklerimize yazarın kitaplaştırılmış makalelerini, roman ve hikâyelerini ve çeşitli konulardaki diğer kitaplarını -kitapların ilk baskı olması şartını da ekleyerek- çalışmamıza dâhil etti.

Makale ve kitapları önce Latin harflerine aktardım. Sonra halk kültürü unsurlarını tespit ettim. Hocamın arzusu üzerine çalışmaya kapsamlı bir sözlük, bir de indeks ilave ettik ve beş yıl süren bir çalışma sonunda tezimi tamamladım.

Doktora çalışmamın serüvenini anlatmaktaki maksadımı umarım anlamışsındır. "Bu tezin bugünkü teknoloji ile üç ayda yapılabileceğini" söylerken biraz fazla abartmış olabilirim ama eğer hocam kararını değiştirmemiş olsaydı ve ben Ahmet Rasim'in bütün yazılarını gazete ve dergilerden bulup incelemek zorunda kalksaydım bu tez hâlâ bitmemiş olurdu. Bir kere, yaşadığı dönemin bütün gazete ve dergilerinde yazan Ahmet Rasim'in bu eserlerine ulaşmak, gazete ve dergi koleksiyonlarının eksikliği, yazıların nerede ne zaman neşredildiğinin bilinmemesi gibi sebeplerle mümkün değildi. Düşün, benim tez çalışmasıma başladığımda o günün en gelişmiş teknolojik aleti fotokopi makinesi idi, ama biz ondan bile çok sınırlı bir şekilde istifade edebiliyorduk, çünkü yıpranır, dağılır endişesiyle gazete ve ebadı büyük dergilerden fotokopi yapmanıza izin verilmiyordu.

Şimdi öyle mi? Aradığımız bir-

çok kaynağa internetten ulaşabiliyor, anında satın alabiliyor, eğer taranmışsa PDF hâlini elde edebiliyorsunuz. Eğer taranmamışsa fotokopisini veya CD'sini isteyebiliyorsunuz. Çok zorlanırsanız, dijital fotoğraf makinesiyle metnin fotoğrafını çekip sonra onu bilgisayarınıza indirip okuyabilirsiniz.

Benim, fiş yöntemiyle yaptığım ve yaklaşık bir yılımı alan indeks ve sözlük çalışmasını bugün yapmaya kalksanız, indeks sadece birkaç satınızı, sözlük de belki iki-üç ayınızı alır. Bugün Arap harfleriyle yazılmış bir metni çok az hata ile Latin harflerine aktarabilen programların olduğu söyleniyor. Eğer bu gerçekse bizim iki yıldan fazla zaman harcadığımız bu aktarım işi de, en çok birkaç ayda tamamlanabilir. Bütün bunları alt alta yazıp toplarsanız söz konusu çalışmayı elbette üç ayda bitiremezsiniz ama herhâlde beş yıl da sürmez.

Sakın benim bu “üç ayda biter” sözünden beş yıl emek verdiğim doktora tezimi küçümsediğim gibi bir anlam çıkarma. Asıl üzüldüğüm, hayıflandığım, bana keşke dedirten husus bambaşka. Eğer konusu aynı kalmak kaydıyla tez konusunu alan araştırmasına çevirip, aynı, hatta daha çok zamanı bu yolda harcayabilseydik, bugün çoğu hayatta olmayan birçok kaynak kişiye ulaşmak ve onların kendileriyle birlikte götürdükleri halk kültürü malzemesini derleyip, yok olmaktan kurtarabilirdik. Onlara ulaşmak bugün artık mümkün değil ama bizim incelediğimiz gazeteler, dergiler, kitaplar biraz tozlanmış olsalar da, bugün hâlâ kitaplıklardaki yerlerinde duruyorlar.

Burada bir noktayı açıklamak ve

muhtemel bir yanlış anlamayı da önlemek istiyorum. Tez konusunu kararlaştırırken hocama bu meyanda bir teklifte bulunmuştum. O da, böyle bir çalışmanın kültürümüz açısından daha kazançlı olacağını biliyordu ama yine de kararından dönmedi ve “Aman Ali, sen Trabzon'da haftada otuz beş saat derse giriyorsun, evin Ankara'da, hafta sonları oraya gidiyorsun. Erzurum'a bana geliyorsun. Bu tür bir çalışma seni çok yorar. Onun için sana büyük bir kısmını masa başında yapabileceğin bu çalışmayı veriyorum.” demişti. Kısacası sevgili Emine, hocam konu tespitini yaparken sadece kendi projelerini değil, benim o günkü durumumu da dikkate almıştı. Rabbim gani gani rahmet eylesin.

Evet, bu sorunun devamında galiba “...akademik çalışmalar ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiyi geçmiş ve bugünün perspektifinden değerlendirebilir misiniz?” demiştin.

Bazen düşünüyorum da, eğer iletişim, ulaşım ve diğer alanlardaki bu günün teknolojik imkânları başta F. Köprülü olmak üzere diğer hocalarımızın elinde olsaydı kim bilir neler yaparlardı. Herhâlde bizlere çalışacak alan kalmazdı. Bugün birçok alanda kaynaklara ve bilgiye ulaşmak artık hiç de zor değil. Bir iki tuşla bunu anında sağlayabiliyor, eskiden bazen bir ayda temin edebileceğiniz bir makaleyi bir dakikada masanıza getirebiliyorsunuz. İnternet ve whatsapp gibi diğer vasıtalarla başka ülkelerdeki bilim adamlarıyla haberleşebiliyor, telekonferanslar yapabiliyorsunuz. Altından kalkamadığımız bir meselede hemen telefon açıp hocanızdan yardım alabiliyorsunuz. Eminim sen bunlara

benim bilemediğim daha birçok teknolojik imkânı ekleyebilirsiniz.

Bugün teknolojinin sağladığı bu imkânların yerinde, yeterince ve doğru kullanıldığını söylemek her zaman pek mümkün değil. Görebildiğim kadarıyla kes-kopyala-yapıştır metodu çok yaygınlaştı. Yeni bir şeyler ortaya koymak yerine araştırmacının ilgili konuda başkalarının söylediklerini alt alta sıralayan, “dedim-dedi” tarzındaki koşmaları hatırlatan ama “dedim” kısmı olmayan yeni bir tarz oluştu. Eskilerin deyimiyle “malumu ilam”dan öteye geçmeyen bu tür çalışmaların artmasında söz konusu teknolojik gelişmelerin önemli rolü var. Hemen belirtmeliyim ki, bu olumsuz örnekler yanında teknolojiyi çok iyi kullanan ve alanına her gün yeni bir şeyler kazandıran araştırmacılar, bilim adamları daha çok. Biz bütün bu gerçekleri görelim ve eskilerin “su-i misal emsal olmaz” kaidesine uyararak iyileri örnek alalım, olmaz mı?

E. Ç: Sayın Hocam, Çepniler üzerine tamamlanmış birçok projenizin ve yayınınızın olduğunu biliyoruz. Çepniler üzerine aklınızda henüz yapılmamış ya da devam eden/devam etmeyi düşündüğünüz eksik gördüğünüz bir çalışma var mıdır?

A. Ç: Benim “Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü”, kitabım 1999’da Trabzon Valiliği tarafından Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun 700. yılı için armağan kitap olarak bastırıldı. Bu çalışma yaklaşık yirmi yıllık bir alan araştırmasının ve yazılı kaynak taramasının ürünüdür. Sadece bir bölgeye ait olduğu için bana göre çok eksiktir. Bu eksikliği tamamlamak için 1999’dan emekli olduğum 2013 yılına kadar her

yaz tatilini ve bazen de yarıyıl tatillerini Türkiye’deki Çepni yerleşim yerlerini ziyaret etmek, alan araştırması yapmakla geçirdim. En son geçen yıl Diyarbakır Türkmen Hacı köyüne gittim. Böylece Anadolu’da gidemediğim sadece birkaç Çepni yerleşim yeri kaldı. Oralara da önümüzdeki yaz gitmeyi planlıyorum. Eğer gidebilirimse, sanırım bu konuda hiçbir eksikim kalmayacak.

Kitap dışında, birçok ulusal ve uluslararası sempozyumda diğer bilim adamlarının ilgilerini bu konuya çekmek, eğer varsa bu konuda bildiklerini öğrenebilmek için Çepnilerle ilgili tebliğler sundum. Çepniler hakkında elde ettiğim bilgileri makalelerimle, konferans ve sohbetlerimle ilgilenen herkese ulaştırmaya çalıştım. Çok şükür, bu gün artık bu konuda çalışan tek kişi ben değilim. Sevgili Prof. Dr. Ali Duymaz’ın yüksek lisans öğrencisi Halil İbrahim Şahin’e yaptırdığı “Balıkesir Çepni Kültürü” adlı yüksek lisans tezi ve yine onun yönlendirmesiyle araştırma görevlisi Zeynep Şimşek Umacı’nın Prof. Dr. Gürer Gülsevin’in danışmanlığında tamamladığı “Çepni Ağzı” adlı doktora tezi ve zamanımızın darlığı nedeniyle tek tek zikredemediğimiz diğer çalışmalar Çepni kültür araştırmasına önemli katkılar sağladı. Şimdi bizim yapmamız gereken iş, arşivimizde biriktirdiğimiz Çepnilerle ilgili malzemeyi değerlendirmek ve birincisinden çok daha hacimli, bütün Anadolu’yu kapsayan bir Çepni Kültürü kitabı yazmaktır. Eğer ömrüm yeterse başladığım bu çalışmayı ben bitiririm, eğer yetmezse, doğal mirasçım olan siz sevgili öğrencilerim, kaldığım yerden devam edip tamamlarsınız.

E. Ç: Sayın Hocam, bize biraz da, kırk yılı aşkın bir süredir yaptığınız saha araştırmalarından, karşılaştığınız zorluklardan ve problemlerden söz eder misiniz? Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarını değerlendirdiğinizde eksik gördüğünüz veya boş bırakıldığını düşündüğünüz sahalara var mıdır?

A. Ç: Sevgili Kızım, sen de çok iyi biliyorsun ki, halk bilimi araştırmaları çok zaman gerektiren, cefalı, pahalı çok zor araştırmalardır. Özveri gerektirir. Sizin bir haftanızı harcadığınız bir alan çalışmasından kitaba aktaracağınız çoğu zaman bir paragraf bile tutmaz. 1969'da kalem ve kağıtla başladığım derleme çalışmalarında daha sonra önce büyük teypleri sonra çanta, sonra da mini teypleri kullandım. Dijital kaydediciler hem zaman, hem de bilgisayar ortamına aktarmada büyük kolaylık sağladı. Kamera kullanmaya başladıktan sonra sadece sözel malzemeyi değil, malzemenin değerlendirilmesinde çok önemli olan icra ortamını da tespit etmek imkânına kavuştuk.

İlk yıllarda çalışma sahasına gitmek çok zordu ve zaman kaybına sebep oluyordu. Çoğu yere yaya veya atla gitmek zorundaydık. Yeni yolların yapılmasıyla yaygınlaşan toplu taşıma bu zorlukları epeyce azalttı. Malî açıdan büyük bir külfet yüklese de, özel aracımız olduktan ve onu kullanmaya başladıktan sonra daha çok rahat ettik.

Ne yazık ki, ülkemizde kültürel çalışmaların öneminin yeterince kavratılamaması nedeniyle devletin, özel sektörün, kurumunuzun size gereken yeterli desteği vermesi söz konusu bile değildir. Bu güne kadar yapılan tüm çalışmalar büyük oranda bu çalışmayı yapanların öz verisiyle, idealistliği ile

gerçekleştirilmiştir. Takdir edilmek bir yana, masa başı çalışmalarını tercih eden bazı halk bilimciler tarafından bile alan araştırmalarının hakir görüldüğü, bilimsel çalışmadan bile sayılmadığı garip bir ülkede yaşıyoruz.

Bugün hâlâ, Anadolu'da ve Türk dünyasında kültürel entegrasyondan/ yozlaşmadan fazla etkilenmemiş bakır sayılabilecek sahalara var. Buraların, hiç zaman kaybedilmeden halkbilim uzmanları tarafından taranması, dil ve kültür unsurlarının kayıt altına alınması gerekir.

Bizim bu güne kadar bizzat yaptığımız veya öğrencilere yaptırdığımız derlemeler dört beş bin kaset civarındadır. Bunları elektronik ortama taşımaya çalıştık, epeyce bir kısmını da taşıdık. Amacımız ses kayıtlarını ve metinleri tasnif ederek bilgisayar ortamından bütün araştırmacıların hizmetine sunmaktı. KTÜ'ye bu maksatla projeler sundum. Proje destekleri böyle pahalı bir çalışma için yeterli olmasa da, bilgisayar, teyp, CD, DVD, taşınır bellek gibi sarf malzemesini almamızı sağladı. Fakat otuz yıldır devam eden çalışmaların özellikle ses kayıtlarının korunması ve gelecekte dil üzerinde çalışanların kullanabilecekleri malzemenin yok olmaması konusundaki gayretimizin bizi gereken sonuca ulaştırdığını söyleyemeyiz. Eğer saha çalışmalarımızı dilcilerle ortak yapabileseydik veya seslerin kasetlerden bilgisayar ortamına aktarımında ortak bir çalışma yapabileseydik çok daha iyi sonuçlar elde edebilirdik. Ne yazık ki, disiplinler arası ortak çalışma kültürümüz henüz yeterince gelişmediğinden bunu başaramadık. Derlememeleri yazıya aktarma işini

büyük oranda gerçekleştirdik. Eksik kalan, kasetlerdeki dil malzemesinin yani ses kayıtlarının elektronik ortama taşınmasıdır. Belki de, “Siz kendi alanınızla ilgili malzemeyi yazıya geçirmiş, kayıt altına almışsınız. Bırakın da, ses konusunu dil bilimciler düşünün.” diyebilirsiniz. Ben, yirmi yıl sonra ağız çalışması yapacak olan birinin çalıştığı sahada, elli yıl önce yapılmış bir ses kaydını elde ettiğinde; yüz yıl önce yazılmış bir cönk bulan halk bilimci gibi sevinçten uçacağını hayal ettiğim için ve bu kayıtların dil bilimine önemli katkıda bulunacağına inandığım için bu malzemeden vazgeçemiyorum.

E. Ç: Sayın Hocam, Kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

A. Ç: Somut olmayan kültürel miras çalışmalarının halk bilimi disiplinine taze bir soluk getirdiğine inanıyorum. Ulusal ve uluslararası alanda yürütülen bu çalışmalarda kültürümüzün pek çok yönüne dikkat çekilmektedir. Somut olmayan kültürel miras çalışmalarının belki de en çok ses getiren yanı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne ülkemiz tarafından kaydedilen unsurlar olmuştur. Bu konuda Türkiye'nin son derece başarılı olduğu kanısındayım. Önceki yıllarda meddahlık geleneğinden Mevlevî Sema Törenlerine, âşıklık geleneğinden Karagöze, Nevruz'dan Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali'ne pek çok unsurun kaydedildiği Temsilî Liste'ye bu yıl da, Ebru sanatımız eklendi. Türk kültürünün zenginliğinin ve çeşitliliğinin uluslararası alanda görünür kılınması, küreselleşen ve kültürel rekabetin

ya da savaşların hızla arttığı bir dünyada bu çalışmalar çok büyük önem taşıyor. Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarının en önemli getirilerinden biri de Liste'ye kaydettirdiğiniz unsurları korunacağına dair bir taahhütte bulunmanızdır ki, bu da, bir nevi kültürünüzün sigortası oluyor.

Senin de bildiğin gibi, Somut Olmayan Kültürel miras çalışmalarının bir hedefi de, bu korunacak ve yaşatılacak olan mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Örnek aldığımız Batı'da bu amaca yönelik çok sayıda ve çeşitli müzeler var. Aklına gelebilecek veya gelemeyecek her konuda müze kurmuşlar. Yeni nesil buldukları noktaya nasıl geldiklerini, atalarının bu konularda nasıl bir gayret ve özveride bulduklarını, yanlışlarını ve doğrularını, tekamüllerini bu müzeleri gezerek öğrenebiliyorlar. Münih'teki bir müzeyi gezerken birebir ölçekte yapılmış eski kömür madeni galerini gördüm. Dedeleri bu galerilerde çalışmış olan Alman çocuklarının, bu günün modern galerilerinde çalışırken neler hissedeceklerini tahmin etmek güç olmasa gerek. Galiba Regensburg'ta idi, işkence aletlerinin sergilendiği küçük bir müzeyi gezmiştim. İşkence aletleri o zamanların vahşetini bütün dehşetiyle anlatmaya yetiyordu. Müzede hiçbir şey gizlenmemiş, değiştirilmemiş, mazi olduğu gibi aktarılmıştı. Sana bir örnek daha vereyim. Bir müzede değil ama bir ilk okulda, eskiden ceza aracı olarak kullanılan bir değneğin, idam sehпасına asılmış bir maketi cam bir mahfaza içinde okulun girişinde sergileniyordu. Bugün, değil değnekle dövme, öğrencinin kulağına veya saçına dokunmanın bile büyük suç sayıldığı bu ülkede eğitim konusunda alınan

mesafeyi göstermek açısından güzel bir metot değil mi? Daha geniş bir zamanda sana bu türden daha yüzlerce örnek verebilirim.

Tekrar bize dönersek, maalesef bizde müzecilik henüz devletin görevleri arasına tam olarak girmedi. Yeni yeni, çoğu yerel yönetimlerin veya şahısların gayretiyle şahıs ve kent müzeleri kuruluyor.

Müzeler, somut olmayan kültürel mirasın aktarımı için de, son derece önemli mekânlardır. Münih'te Gross Haden adlı devasa bir hastanenin "Besucher Strase"(ziyaretçi caddesi) adlı, belki yüz metreden daha uzun, geniş bir caddeyi andıran giriş koridorunun duvarlarına yerleştirilmiş camlı bölmelerde küçük figürler kullanılarak "Ali Baba ve kırk haramiler" anlatılıyordu. Benzer bir uygulamayı Bakü'de büyük bir lokantanın duvarlarında da görmüştüm. Kırım Yalta'daki 1855 Sivastopol savunmasını anlatan, 1905'te yapılmış Panoramik müzeye girdiğim zaman bu üç boyutlu silindirik mekan beni büyülemişti. Bir an kendimi savaşın içinde buldum. Bizde ancak İstanbul'un fethini anlatan bu türden ilk panoramik müzenin 2008'de yapılabildiğini hatırlatırsam, bu konuda ne kadar geç kaldığımızı daha iyi anlayabilirsin.

Geç de olsa, ülkemizde de bu alanda çok güzel gelişmeler olduğunu söyleyebilirim. Bunlardan biri, belki de alanımız için en önemlisi 2013 yılında Ankara'da UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Öcal Oğuz'un girişimleriyle kurulan, Altındağ Belediyesi ve Gazi Üniversitesinin ortak projesi olan "Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi" dir. Bu müzede de, yok yok. Diğer mü-

zelerden ayrılan en önemli özelliği ise canlılığı. Bir nevi zaman makinesine binip geçmişe gidiyorsunuz. Meddahları, masal analarını, bebelerine ninni söyleyen gelinleri, hikâyecileri dinliyorsunuz. Çocuklar dilek ağacına çaput bağlayarak eski bir inancı oyuna çevirip neşe ile uyguluyorlar. Müzenin düzenlediği faaliyetlerde eski Ramazanları, Karagözü, Ortaoyunu birebir yaşayabiliyorsunuz.

Eminim ki, diğer belediyeler ve üniversiteler de, çok kısa zamanda bunu örnek alarak kendi kentlerinin müzelerini kuracaklardır. Bu aynı zamanda halkbilim çalışmalarına akademisyen ve öğrencilerin ilgisini artıracak, bu alanı cazibe merkezi hâline getirecek, müzelerin kuruldukları yerlerde yeni istihdam imkanları oluşturacaktır.

Biraz önce de söylediğim gibi millî kültürün ne olduğu konusunda en ufak bir fikri bile olmadığı için hassasiyeti de olmayan yöneticilerin, bilim insanlarının, yazar ve çizerlerin çoğunlukta olduğu bu ülkede, Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarını başlatan ve bugüne kadar da başarıyla yürüten bir avuç insanın bu gayreti her türlü takdirin üzerindedir. Özellikle hiçbir karşılık beklemeden, kendi imkanlarıyla önce Gazi Üniversitesinde temelini attığı, sonra bunu koskoca bir kent müzesine dönüştürdüğünü yakinen bildiğim, lisans eğitiminden öğrencim sevgili Prof. Dr. Öcal Oğuz başta olmak üzere bütün çalışma arkadaşlarının, öğrencilerinin ve onlara destek veren Rektör ve Belediye başkanının Türk kültürüne yaptıkları bu son derece önemli hizmetten ötürü ölümsüzleşeceklerine, gelecek nesiller tarafından hayırla yâd edilecekleri-

ne inanıyorum. Sayılarının her gün hızla artmasını dilediğim hiçbir çıkar ummadan büyük bir özveriyle çalışan kültür âşığı bu kardeşlerime ben çağımızın “kültür erenleri” diyorum. Allah onlardan razı olsun.

E. Ç: Sayın Hocam, Halk edebiyatı alanına katkı sağladığınız yayınlarınızdan biri de *Türk Halk Şiiri Antolojisi* adlı kitabınız. Sizin de madde yazarı olarak destek olduğunuz iki binin üzerinde âşık ve tekke şairinin, yedi bin civarında divan şairinin internet ortamında biyografileri ve eserlerinden örneklerin verildiği Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Projesi hakkındaki görüşlerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?

A. Ç: Maddî getirisi yok denecek kadar az olan bilimsel çalışmalar birer aşk ürünüdür. Kanaatimce Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Projesi de böyle bir aşktan doğmuştur. Benim için bu eserin anlamı, mazidekilere olan vefa borcunun geç de olsa bir kısmının ödenmesi, unutulmaya mahkum binlerce değerün gün yüzüne çıkarılması, torunlarla dedelerin yeniden tanış olması, buluşmasıdır.

Bu çalışmanın önemli bir yanı da, bu kadar çok ismin modern biyografi geleneği ile internet ortamına aktarılmasıdır. Bu sayede gerek akademik alanda çalışanlara, gerekse 7’den 70’e herkese doğru ve güvenilir bilgiye daha hızlı ulaşma imkânı sağlanmaktadır. Sistemin önemli bir diğer özelliği de, güncellenebilir olmasıdır. Madde yazarlarına, elde ettikleri yeni belge ve bilgileri sisteme girme imkânı tanyan teknik donanım, bu projeyi ayrıcalıklı kılan en önemli özelliklerinden birisidir.

E. Ç: Sayın Hocam, *Trabzon Şal-*

pazarı Çepni Kültürü, Çaykara Halk Kültürü, Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri gibi kitaplarınız, Trabzon ve Karadeniz ile ilgili onlarca yayını var. Karadeniz Teknik Üniversitesinde uzun yıllar emek vermiş bir bilim insanı olarak Trabzon ve çevresi özelinde halk bilimi açısından eksik gördüğünüz ve çalışılması gerektiğini düşündüğünüz alanlar var mıdır?

A. Ç: Kültür canlı ve değişen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, bu güne kadar yapılan ve bundan sonra da yapılacak olan hiçbir çalışma bu alanda son nokta olamaz. Burada önemli olan kendi kültürümüzü yaşatmak, bütün unsurlarıyla kayıt altına almaktır. Sizlere her zaman anlattığım bir hususu bu vesile ile tekrar hatırlatmak istiyorum: Günümüz dünyasında artık sıcak ya da soğuk savaşlardan çok kültürler arası savaşlar yaşanıyor. Diğer savaşlar bütün dehşetlerine rağmen milletleri yok edemezken, entegrasyonla başlayan, asimilasyonla sona eren kültür savaşlarında yenilen taraf ya tarih sahnesinden siliniyor veya sefil bir şekilde yaşamaya mahkum oluyor. Milletlerin dünyadaki saygınlıkları, kendi kültürlerini diğerlerine benimsettikleri, üstünlüklerini kabul ettirdikleri oranda artıyor. Bu gerçek, bize halk bilimi çalışmalarının ne kadar hayati bir önem taşıdığını gösteriyor. Kendi kültürel kimliğinizi korumak için tıp’tan astronomiye, meteorolojiye, tarihe, coğrafyaya bütün diğer bilimlerle menşe birliği olan ve bugün var olan bütün bilimlerin türediği halk bilimine gereken önemi vermek zorundasınız. Ne yazık ki, en önemli rakibiniz olan Batı, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da, sizden en az yüz yıl ileridedir.

Sen, Beşikdüzü'nde yüzlerce yıldır kutlanan "Mayıs Yedisi" şöleninin, yaşanan meşum bir deniz kazasından sonra batıl inançlardan sayılarak adının "Beşikdüzü Kültür Sanat ve Deniz Festivali" yapılarak, geleneğin festivalle dönüştürülüp içinin boşaltıldığını ve yok edildiğini çok iyi bilirsin. Hâlbuki Batılı, bu türden eski geleneklerini olanca görkemiyle yaşatırken, bunu başka kültürlerle de ihraç eder.

Sözü fazla uzatmadan bir örnek de tıptan verelim. Biz, son yüzyılda modern tıbbı haklı olarak baş tacı ettik. Halk tıbbını ise aşağıladık. Tamamen doğal ve binlerce yılın tecrübesini taşıyan halk ilaçlarına "Koca karı ilacı" yaftasını yapıştırıp tarihin çöplüğüne attık. Batılılar bunu yapmadılar ve onları alternatif tıp adı altında muhafaza ettiler. Çoğu bizim floramızdan aşırılan bitkilerle her gün biraz daha geliştirdiler. Nihayet son yıllarda bizim de gözümüz açıldı, meselenin önemini idrak etmeye başladık. Ama ne yazık ki, yazıya geçirilmiş ve halk arasında çok az bilinenlerin dışında bugün o ilaçları elde etmemiz artık mümkün değil. Doğu Karadeniz Bölgesi ve Trabzon flora bakımından dünyanın en zengin yerlerinden biri. Son yıllarda sayıları durmadan artan aktarlar kırık dökük ve aşırma bilgilerle şifa satmaya çalışıyorlar. İşte size halkbilim çalışmalarına zamanında başlamamanın, ona gereken değeri vermemenin, kültürünüzü önemsemenin acı faturalarından biri.

Kabul edersin ki, sevgili Emine, tespit ettiğimiz eksiklerin ve çalışılması gereken alanların hepsini bu söyleşiye sığdırmamız mümkün değil. Şimdi, Trabzonlu, çiçeği burnunda bir halk bilimci olan sana, Trabzon'da

halk bilimi açısından diğer eksikleri ve çalışılması gereken alanları bulma görevini verirsem umarım bana darılmazsın.

E. Ç: Sayın Hocam, yıllarca Millî Folklor dergisine gerek makale yazarı, hakemi gerekse Trabzon temsilciğini yaparak destek oldunuz. Millî Folklor dergisi sizce halk bilimi dergiciliğinde nerede duruyor?

A. Ç: Millî Folklor, alanında A sınıfı bir dergi olması hasebiyle hem ülkemizde hem de yurtdışında rüştünü ispat etmiş, son derece saygın uluslararası bir dergidir. Tabir caizse, dağları yararak, engelleri aşarak kendi mecrasını oluşturmuş ulu bir ırmak gibidir. Prensiplerinden ödün vermemesi, siyasi çalkantılardan etkilenmemesi, millilik çizgisinden en ufak bir sapma göstermemesi onu bugünkü konumuna ulaştıran en önemli faktörlerdir. İlk sayısından bu güne kadar hep yanında olduğum Millî Folklor benim için bitmek, tükenmek bilmeyen bir azmin eseri, sevgili Öcal'ın başyapıtıdır.

E. Ç: Sayın Hocam, emeklilik günlerinizi nasıl geçiriyorsunuz? Şuan üzerinde çalıştığınız herhangi bir proje ya da yayın var mı?

A. Ç: Daha önce de sözünü ettiğim ve senin de yakinen tanıgın otuz beş yıllık arşivimi KTÜ'de kurulan Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü'ne verdim. Umarım doğru yapmışımdır. Onlardan, başta, kasetlerdeki ses kayıtlarının bilgisayara aktarılması olmak üzere tamamlayamadığım diğer çalışmaları tamamlama sözü aldım. Böylece sorumluluklarımın hiç değilse birinden kurtulduğumu düşünüyorum.

Emekli olduktan sonra üç ulusla-

rarası sempozyumda bildiri sundum. Farklı illerde konferanslar verdim. Birkaç panele katıldım. Bu yoğunluk nedeniyle olsa gerek emekli olduğumu henüz hissedemedim. Zaman zaman burnumun direğini sızlatan öğrenci hasreti olmasa ve maaşımı da her ayın ilk gününde almasam emekli olduğumu inan fark edemeyeceğim.

Çalışmalarına genellikle evimdeki bu çalışma odamda devam ediyorum. Daha önce de belirttiğim gibi öncelikli hedefim, şu dolaplarda yıllardır değerlendirilmeyi bekleyen, çoğu derlemelerimden oluşan dosyaları ve diğer malzemeleri tekrar ele alarak incelemek, eksiklerim olursa, yeni seyahatlere çıkarak bunları gidermek ve eğer Rabbim sağlıklı bir ömür, güç ve izin verirse Çepni çalışmamı tamamlamaktır.

E. Ç: Sayın Hocam, sizi çok yordüğümün farkındayım. Eğer izniniz olursa son bir soru daha sormak istiyorum.

Halk edebiyatı ve halk bilimi üzerine çalışmak isteyen öğrencilere tavsiyeleriniz nelerdir?

A. Ç: Sevgili Kızım, önceki sorularınıza cevap verirken bir anlamda bu sorunuzu da cevaplandırdığımı sanıyorum. Önce, aşk derecesinde vatanınızı ve milletinizi sevin. Dünyanın artık sıcak savaşlarla bir yere varılamayacağını öğrendiğini ve bütün gücüyle kültürel savaşları başlattığını, var olma ve yok olma mücadelesinin bu alanda verildiğini unutmayın. Kültürünüze sahip çıkın. Onun en değerli varlığınıza olduğunu bir an olsun aklınızdan çıkarmayın. Eğer başka kültürleri kendi kültürünüz yerine ikame ederseniz millî kimliğinizin yok olacağını, sizin de tarihteki fosil milletler mezarlığın-

daki yerinizi alacağınızı unutmayın.

Halk kültürü millî kültürün kaynağı olan bir hazinedir. Halk edebiyatı ve halk bilimi alanında çalışanların ilk görevi atalarımızın bize bıraktıkları bu büyük mirasla ilgili her şeyi tespit etmek ve bu hazineyi zenginleştirmek olmalıdır. Hangi dalda olursa olsun, çağdaş eserler vermek isteyen sanatçımızı da bu vesileyle bir kez daha ikaz edelim. Onlara, bu millî kaynaktan beslenmedikçe, taklitçi olmaktan öteye gidemeyeceklerini, evrensel sanatçı olmanın ancak kendi öz kültüründen beslenmekle mümkün olacağını hatırlatalım.

E. Ç: Sayın Hocam son olarak eklemek istediğiniz başka hususlar var mıdır?

A. Ç: Sevgili Emine, biliyorsun meselelerimiz bitmez. Erzurum'da "Dertli söylegen olur" derler. Bu sebeple ben de konuşmaktan yorulmam ama senin bunları yazıya geçirirken bir hayli yorulacağın muhakkak. Diğer hususları, nasip olursa başka bir söyleşiye bırakalım.

E. Ç: Sayın Hocam, öncelikle Türk halk bilimi sahasına katkılarınızın ve biz öğrencilerinize olan rehberliğinizin devam etmesini dilerim. Millî Folklor adına bu söyleşiyi yapma kısmetinin öğrenciniz olarak bana nasip olmasından duyduğum memnuniyeti ifade etmek isterim. Söyleşi teklifimizi kabul ettiğiniz için de ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

A. Ç: Ben de sana ve Millî Folklor camiasına teşekkür ediyorum. Sağ olun, Allah'a emanet olun.